

**АНА
АТАНАСКОВИЋ**

Престонице

Романескни водич
кроз Србију

■■■ Laguna ■■■

Copyright © 2025, Ана Атанасковић
Copyright © овог издања 2025, ЛАГУНА

*Једном су ме пита́ли
која је најле́пша реч на српском језику.
Рекла сам: „Срдија.“*

Садржај

БЕОГРАД	11
Љубав	13
Долазак	23
Авала	25
Бајага	28
Дечак	32
<i>Москва</i>	35
Ада.	39
Агент за некретнине	44
Дорћол	50
Дунав	54
Сењак	55
Каленић.	58
57.	61
Бол.	64
Анђели	70

Чаробњак	74
Чарлија Чаплина	76
Опроштај	81
Загрљај	83
Кошава	85
Београд није....	88
Даничарева	98
Голсвордијева	102
Радоја Домановића	105
Булевар кнеза Александра Карађорђевића	109
Ресавска	112
Леди Паџет	116
Кротитељ ветрова	121
Кнеза Милоша	124
Булевар деспота Стефана Лазаревића	128
Кајмакчаланска	132
Цара Душана	135
Змаја од Ноћаја	138
Сазоновљева	142
Цара Лазара	145
Винча	148
Трамвај звани 7	154
Кошутњак	159
Звезде на Звездари	163
Шта је Београд?	167
Булевар ризика	171
Балканска	176
Крунска	181

КРУШЕВАЦ	187
Споменик	189
Морава	192
Јасика	198
Багдала, <i>Бајдалино</i>	204
Кућа	206
Шта је Крушевац?	212
Глумци	216
Тага	221
Дружина	223
СМЕДЕРЕВО	227
Друга шанса	229
Летњиковац	236
КРАГУЈЕВАЦ	239
Средоточје	241
Архив	244
Докторка Рос	249
РАС (Нови Пазар)	253
У долини предака	255
Немања	262
НИШ	267
Бане	269
Минерва	274
УЖИЦЕ	279
Нада	281
Ка Пожеги	285

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ	.289
Дах.	.291
Мореплов.	.296
ДЕБРЦ	.299
Траг	.301
ПРИЗРЕН	.305
Моћ	.307

БЕОГРАД

Љубав

Ако немаш кога да волиш, воли Београд. Питаш се шта да радиш, усамљен си, нема нигде никога, сви имају неког ближег и пречег, свега ти је доста, потребни су ти нежност и разумевање, све ти је постало мрско јер си сам. Крећеш да изиграваш покварену плочу и једва чекаш целом свету да објавиш како је сада све другачије, људи се не друже, нема више правих особа, нигде никога. И, ето, ти немаш кога да волиш. Е, па имаш!

Воли Београд!

Знаш већ да је једно од најбољих места за буреке у древној Балканској (та улица је најмањи заједнички садржалац скоро свих београдских корака – дошлих, придошлих, одлазећих и чежњивих). Срећа на уста улази. Није премастан, коре су идеалне дебљине, сластан је, просто сладок. Госпођа суве, хидрогеном уништене косе у тричетврт панталонама наручује 250 грама са сиром и каже пекарки: „Нек иде живот! Гладна сам!“, а пекарка се одмах убацује у причу са: „Свакако, ја кад сам гладна, много сам нервозна, не ваља то.“ Не ваља, наравно. Осети сласт. И пођи за тим београдским *нек иде живой*. Нека стварно иде, куд који,

мили моји, оно што мора бити биће, а твоје је како ћеш реаговати. Ето, за почетак иди на добар буреk, са густим или ретким јогуртом, како ти је воља. Култном буреk-статусу се опасно приближила пекара на Славији. Ту су ствари већ мало масније, онако домаћински, не штеди се. Ко није чекао буреk у реду у Немањиној, тај у Београду вероватно није био дуже од сат-два па није ни стигао.

Воли Београд док се чешљаш силазећи низ Балканску, нека ти буде симпатичан када у Улици краљице Наталије сретнеш лика који на мајици има натпис *Црњански*. Да ти кажем још нешто за Балканску: нестала је стара самостална занатска радионица за израду сарачке галантерије, али у улици и даље понекад време стоји.

Уживај у Београду кад ти продавац на пијаци каже оно чувено: „Ајде још две кајсије до пола кила!“, али ти после сам стави још једну уз речи: „Ова ти је да порастеш!“

Не љути се на велике коре платана изнад *Шумаћовца* које ти упадају у потаж. Не љути се, генерално, ни на шта и ни на кога.

У Београду мама и тата могу да ти се зову Звездан и Сунчица. Па како онда да ти не будеш Месеc?

Ако си ненадано гладан, убри жуте ценерике на макишкој страни Аде, унеси жуту боју у свој живот, полагаано. Истолериши буљук људи одмах иза последњег дрвета, на првом парчету плаже, које не разумеш. Научи да гледаш своја посла. Кад смо већ код Аде и макишке стране, сигурно већ волиш портал у времену, један дрворед поред закривљење стазе, магично шуштање и пријатан застој кроз који можеш да уђеш у другу мисаону димензију. Онда је лако, зар не, дати неокрњену пажњу целој Ади? Ако је могла да буде географска и духовна муза једном Моми Капору, док је седео на „црвоточном сплаву“, и теби ће се свидети.

Воли Београд кад пун ентузијазма купиш нови стан а у згради не ради светло и нико га данима не поправља па

бауљаш кроз ходнике. Јер љубав је чуперак који те некад и нервира, али даје драж твојој појави. Љубав је прихватање.

Воли Београд кад не можеш да испаркираш аутомобил код хале *Пионир*, ту живиш, кад је кошаркашки дерби а теби се баш жури. Воли га јер у њему обитавају шмекери разних врста – пропалитети који су и даље освајачи женских срца у ГСП-у, тридесетогодишњаци којима је већи провод у пензионерском шаховском клубу на Карабурми него на неком фенси месту, исконски отмени, испеглани мушкарци који играју тенис на Сењаку, староседеоци који имају поткровља-галерије-штекове за шармирање младих дама, урбани ликови, извајани лепотани, који кувају као Џејми Оливер, рагбисти меког срца, њу-ејџ научници који беру коприве на Ади, странци глобтротери који овде раде за иностране фирме и свакојака занимљива мушка сорта.

Нека ти уђе под кожу како се Београд цакли у цик зоре – гледаш излазак на новом мосту, град као да привлачи ужарену лопту која се издиже изнад Калемегдана и ждере небо. Гледаш га и са новобеоградског сплава уз сету што ноћ пролази или испред католичке цркве на Неимару, у разговору после концерта на оргулама.

Воли га онаквог каквог га памтиш (трамвај број тринаест је ишао до Калемегдана, у биоскопу *Јагран* си гледао филмове, ту су се поред продавала сласна пецива) и прихвати га онаквог какав је сад, не одмажи му гневном носталгијом. Мада, реци ако ти се нешто посебно не свиђа. Твој глас се важи, ти си његов део, ма где био.

Воли Београд као што он уме да воли сва своја створења – сове кукувије, кад се угнезде на бору тик поред прозора па младунац цијуче целе летње ноћи минимум месец дана. Комшилук је толерантан и не виче на сову. Кад смо код птица, Београд је једина европска престоница која може да буде поносна на орлове белорепане и њихова гнезда на

Великом ратном острву (ратови, који су често долазили у посету Београду, уписао се чак и у његово подиме). Белорецени некада круже и изнад Трга републике!

Воли роде у Ритопеку, њихова гнезда на бандерама (трешње из Ритопека да не наглашавам, њих мораш да обожаваш).

Воли Београд кад ти бане на врата па не можеш да спаваш, што од вике, дреке и скакања који се чују из стана на спрату изнад, што од личних емоција. Рецимо, кад дође па стави своје лице као огледало испред твог, на улазним вратима, и гледа те као да си му најдражи кликер из детињства, гледа те толико дуго да обрише сваки немир који си икад доживео.

Воли Београд кад дође да му вратиш прстен његове баке, јер је, као, љут. Кад бруји и јечи до бесвести, славећи нешто, кад крене да закуцава, буши и ексерире у осам ујутру, или прима госте још раније, у четири, док још није ни свануло, кад се, као, игра да је урбан а у ствари после поноћи лудује уз народњаке.

Воли га кад ти да да пробаш трешњу херц на пијаци пре него што купиш било шта са тезге (чак и кад изнад хрпе трешања пише „ерц“ уместо „херц“). Воли га кад те сломи, продува, раскомада, избаци из колосека, или чак стана, и знај, неким делом себе, неким својим оком ће те питати: „Како си?“ Просто, Београд има два милиона очију и једно је увек будно баш за тебе.

Воли београдске макове поред шина у дивљој трави близу Цареве ћуприје. То је оно место које је нит Брдо нит Сењак, неки шински међупростор, диваљ и заборављен. Незаштићени макови, у парчету градске запуштености, у некаквом бесмислу, бујају упркос свему.

Узми једно београдско летње вече, на пример. Седиш на тераси. Прво чујеш петогодишњакињу која пева песму

Дина Мартина (*Мамбо италијано*), онда се јави нервозни возач који дуго чека неког да изађе из зграде и све време немилосрдно труди, а у даљини се чује сова која се, како расте и сазрева, из вечери у вече премешта са дрвета на дрво. Онда, мирише неко тесто, фино нарастање брашна, шећера и душе. Реци, има ли још негде такве симфоније страсти?

Београд није савршено скоцкан. Имао је дуго одваљени део на трамвајској огради на станици прекопута *Мејро-йола*. Неко је био скинуо пола жуто-црне металне ограде, али таман је остатак био добар да се одмориш и седнеш док чекаш. Шта ћеш, кад подигнеш поклопац савршене порцеланске шатуле за бомбоне, увек ћеш извући неку такву бомбоњерску перверзију, а кад отвориш београдски поклопац, можеш да наиђеш и на бомбоне од блата и песка. Али сети се детињства, ко их није правио и ко у њима није уживао? С ким ћеш да поделиш најфинију инострану чоколадну пралину увијену у малтене златни прах, тако савршену? Сам, тамо негде далеко? Или ћеш узети једну свилену бомбону заједно са Београдом, код бомбонције у Улици Гаврила Принципа, куда тандрчу аутобуси 52, 53 и 56, али где исијава вековна раздраганост. Иза карираних завесица миришу лицидерска срца и шећерне луше. Ту је, како кажу у радњи, „љубав као ратлук слатки залогајчић“. Шта ћеш изабрати? У којој бомбони има више душевне сласти?

Кад се на пијаци неко нашали и каже: „Јебеш транзистор без Лепе Брене“, схватиш да се овде доста псује, и кад треба и кад не треба. Можда је здравије, али није културно.

Кад ти у београдском ресторану или кафићу послуже лимунаду, сетиш се да није ни приближна оној у Паризу, где је лимун сасвим исцеђен и стављен у керамички минијатурни бокалчић, а вода је посебно, па ти растварај. У Београду ти све већ растворе, понекад до границе непразнотљивости (питаеш се где је лимун). Хајде сад, шта да

се ради, нико није савршен, па ни Београд, он ти, свакако, жели и са прозирном лимунадом све најбоље. Кад смо код кафића, воли Београд кад те просто тера да где год се нађеш са неким, мораш нешто да наручиш и пијеш, па макар ако си пре тога попио пола Дунава. „Шта пијеш?“, стандардно је београдско питање.

Воли Београд кад миришу липе. У Кијевској, на пример, и свим липолисним улицама, мирише тако да пожелиш да вечно останеш испод њих док ти додирују пунђу. Симпатиши Београд кад комшиница прави читаву драму на ходнику, звони на сва врата која имају мушко чељаде на списку, да неко помогне њеном сину који иде на матурски бал да веже кравату.

Ма колико те Београд разочарао (а деси се и то) или не одржао своју реч, на другом седишту клацкалице ће се наћи неко ко жели да ти помогне, увек постоји реципроцитет.

Воли Београд јер је довитљив. Извесни господин, који живи на последњем, двадесет и осмом спрату једног од Рудо солитера, данима је измишљао да продаје стан и користио је прилику да када дођу на гледање, замоли агента за некретнине и потенцијалног купца да му донесу нешто из супермаркета, да не би силазио.

Београд, то ти је црквени миш са круном у глави.

У освит моје последње селидбе, док сам носила старе регистре да их бацим, бакица-комшиница из приземља, која се и сама тешко креће и једва хода, питала ме је да ли хоћу да ми придржи врата. Београд је хуман.

Београд ће ти често дати смешак, чак и ако нешто згреши. Једном је продавачица у пиљарници у Пожешкој изјавила: „Све новине лажу“, а ја додала: „Ја сам новинар.“ Није било непријатности, само кикот код обе. Налетиш прилично редовно на свађу студенткиње и пензионерке у аутобусу које се расправљају ко би требало да плаћа карту

а ко не, а шта ћеш, у овом граду је стално нека звучна папазјанија. Често превише бучна, па запушиш уши, али и даље чујеш. Сада је превоз бесплатан, па нема таквих чарки, али увек ће се наћи нека нова.

Кад је хладно, накупиш се топлоте у пролазу који води од Чумићевог сокачета ка Теразијама, па наставиш даље иако у граду дува јак ветар. Има Београд своја скривена утврђења, грудобране и лагуме.

Шетај Толстојевом и Ужичком. Погледај тополе, палате, виле у разним стиловима, васцели отмени свет у малом, али погледај и мало боље, видећеш и неколико мањих кућа са простртим вешом у дворишту. Увек, увек Београд има два штрика, па ти окачи своју кожу где ти је воља.

Заљуби се у београдска гужвава јутра која и даље имају призив типично нашег „лако ћемо“, не дамо се ужурбаности која пристиже. Лако ћемо свакако, увек се све посложи како би требало да буде, зашто бисмо, онда, бринули?

Београд је драги покојни Веља Павловић, мудрост и спонтаност једног детета у годинама. Београд је један велики оксиморон.

Пронађи испред контејнера на Врачару одложене *Бурге* из седамдесетих и осамдесетих, остављене да их неко спасе, иако си таман испразнила стан од старих новина. Иди чак до почетка Карабурме, у Вишњичку, и тамо купи цеђени сок од цвекле.

Захвали продавачици у пиљарници док купујеш карфиол, сва је дуновна, очи су јој као крофне, јер кад види да си јој дао више новца, врати ти и каже да је и сама деконцен-трисана, па понедељак је. Пожели јој пријатан дан и буди у том расположењу. Кад смо већ код крофни, обичних или принцес, у београдским кућама или код комшинице ћеш појести најбоље, то су оне крофне без рупа (ако су нам улице пуне рупа бар домаће крофне нису), мекане, ваздушасте

или пуне жуманаца и ваниле, што су искочиле магично из рецепата уписаних у свеске. Није баш увек све савршено, те немој пробати маргаринске колаче у посластичарницама на извесним раскрсницама. Али у њиховим изложима се можеш огледати и лети и зими ако немаш велико огледало код куће. Ако желиш да се додатно оследиш, иди на кестен-пире или на кремците.

Немој се љутити на Београд ни када (како се мени понекад чини) свака друга зграда нема број а нека има чак три (Сарајевска 70), ни када су из необјашњивог разлога пројнице у твојој омиљеној пекари једног дана fine као пахуља а другог тврде, ни када зелено светло код *Лондона* траје три секунде – имаш зелено у Адмирала Гепрата где можеш да играш коло колико дуго траје. Ако сви пешаци баш ту, у Кнеза Милоша крену пре него што се укључи то фамозно зелено, крени и ти са њима, скрши правила, нек иде живот, гледај како сви аутомобили стану збуњени и ходај.

Воли Београд када ти мали Роми машу возећи се закачени за трамвај у Булевару. Одмахни им из аутомобила. Воли Београд и када се сусретнеш са најнадрнданијим конобарем на свету који шижи јер не може да прође између столова (а може). Кад ти стигне добар пребранац (све га је теже пронаћи), можда му опростиш.

Цени то што у Београду имаш времена да цоњаш у Хајд парку сатима, уморан од живота и на прагу бескућништва.

Заљуби се у осећај лудила када аутомобил крене 150 км на сат чим пређеш наплатну рампу Врчин.

Воли Београд и кад греши, па кад у пиљарници питају: „Пошто ти је овај грејф?“

Кад смо већ код воћа и поврћа, у Београду, на Бајло-нијевој пијаци, рецимо, можеш да видиш да су буквално сви продавци исписали на картонима „најслађе јагоде на пијаци“, па се чик снађи. Снађи ћеш се, не бринем, неко

ће ти већ дати јагодицу да пробаш. А ти крени даље, па се насмеј продавцу ротквица који се поред тезге фотографише у Попајевој пози, показује мишиће а пајтоси га зезају да не може да уђе у кадар. Опет крени даље, код Скадарлијске чесме можеш да сретнеш Матију Бећковића са капом у Шерлок Холмс стилу. Опиј се мирисом свећа у Цркви Светог Александра Невског и уђи у њену мрачну мистику. Шта ти је више потребно у једном суботњем јутру? Имаш најукуснији карфиол, тиквице и јагоде на свету! Ако желиш да купиш кајсије на Бајлонију, док их бираш на тезги, може да се деси да ти чупави човек, који такође бира, каже из чиста мира како је „одавно требало да је на радном месту али, ето, српска посла“. Купи и мале крушке зване „јунска лепотица“ и опиј се лепотом.

Одушеви се црвенокосом девојком, модерном Пипи у пословном аутфиту која у Небојшиној застане да би направила балон од жвакаће гуме и преврне очима.

Воли Београд када у Улици Страхињића Бана Ромкиња хоће да ти гата (свима прича исто – „потписаћеш нешто после 20. у месецу и доћи ће ти срећа преко воде из иностранства“ – али нема везе). Ја је питам које су карте у питању, каже тарот и показује ми прву карту, на њој је слика и ћирилични натпис С Р Е Ћ А.

У Београду многи мушкарци не воле да носе кишобране. Не знам зашто.

Воли Београд и кад те посебно изнервира, кад се гура да уђе у аутобус као да је то последње што ће у животу урадити (другог дана ће ти се један мушкарац скроз склонити са тротоара да, као дама, прођеш). Иначе, ко бајаги нови аутобуси су гори од оних старих, имаш осећај као да се возиш преко прекопаних међа и гудура. У превозу на силу и невољно слушаш гласне исповести Београђана преко мобилних телефона, имаш утисак да сви једва чекају

да изађу из куће и позову неког док се возе и испричају све личне трачеве којих могу да се сете. Такође, може да те изнервира и када у руци држиш кесу у којој је била кифла, по подземним и надземним пролазима, безнадежно очекујући канту за ђубре, а ње нема ни на видику.

Воли Београд кад ти покаже себе, крај где је рођен и где је одрастао. После, кад прођеш поред тог места, кажеш себи: „Ето, ту је мој бели град, нигде није отишао.“ Воли Београд и кад ти дуд падне на главу у Жичкој.

Посматрај Београд. Зађи мало даље, па га гледај. И немој да то увек буду Калемегдан, Авала или врх неке зграде, мада од тих погледа свакако и несумњиво почни (препоручујем ти и погледе изнад Шумарског факултета и са видиковца на Бежанији). Но, погледај и како се лепо види док стојиш усред фантазије од дрвореда код скретања за Ковилово. Ту нема туриста, људи, кафића, ничега, можеш ухватити колико хоћеш тренутака када си сам са редом зеленила. Гледаш право у град. То гргураво створење ће ти се приказати као на једној плотни, само ће Авала да извирује. Запањићеш се које ће све титраје да извуче из тебе док га посматраш, изгледа као да су значајне зграде сасвим близу, да ћакулају Београђанка и пословни центар Ушће (или, ако хоћеш, зграда ЦК) као да су комшинице чији су прозори један прекопута другог. Двадесет и девет брежуљака овог града ће ти се стопити у један поглед, у једну тепсију, у једно тиркизно небо (може бити да је тиркизно ако носиш наочаре са плавим стаклима, али нема везе), у осећај који више не можеш ни да опишеш јер посвећеност је као зов птице љубавнице.

Једном сам, враћајући се кући, на тротоару нашла цедулицу. Пошто сам сакупљачица свега и свачега, а највише речи, порука, писама и јоносферских информација, узела сам је. На њој је писало следеће:

„Има негде неко ко сања о твом осмеху, ко зна да само у твом присуству живот вреди нешто. Зато ако се осетиш усамљено сети се да негде неко мисли на тебе. Замолићу те једно вече кад се небо буде додиривало са земљом и кад сваки живи створ задрхти да склопиш очи и покушаш да осетиш све оно што ја прећутим... Ако будеш видео човека у црвеном како те трпа у врећу немој се уплашити, то само Деда Мраз испуњава моју новогодишњу жељу.“

И зато, буди љубав. Буди бео. И буди град.

Долазак

Београд, то ти је нада. Чежња, циљ, бекство, промена, несвесни дом и, због свега тога, одлука. Београд је све то једној средњошколки из некада царског града која не може никоме да опише зашто, не уме да ухвати конкретан детаљ шта би јој се у том Београду могло десити, али свим срцем и душом осећа да је то место где би требало да живи иако целокупна околина даје непитане савете који вриште: „Немој, немој, немој!“

Каква је моја будућност у главном граду, нисам знала, али засигурно јесам да је тамо Филолошки факултет и да је то мој нови почетак. Београд је, такође, једно позитивно замешатељство могућности и знала сам да морам да покушам. То је питање некаквих дебелих конопаца којима сам везана за њега. Одакле они у мом стомаку, непознато ми је. Можда су настали од мог сопственог памтивека, када сам слушала главну шпицу Радио-телевизије Београд, коју је компоновао Миховил Логар. Прва реч у тој песми је „слобода“, и то је, мислим, главна одлика овог града, која је суптилно деловала на мој детињи ум.